

Unni Wikan

Professor i sosialantropologi, Universitetet i Oslo

Kultur, makt og smerte

Kultur er en måte å fordele smerte ulikt i befolkninger, sier den indiske antropologen Veena Das. Tilhørighet i samfunn har sin pris. Noen sitter med makten til å definere hva som skal gjelde av verdier, regler og normer. Andre må i større grad spille med. Kultur er en «vev av mening mennesket selv har spunnet», sier vår tids mest kjente antropolog, Clifford Geertz. «Få gjør den virkelige vevingen, resten er simpelthen fanget,» korrigerer Bob Scholte. Kultur, makt og smerte går hånd i hånd. Dette har implikasjoner for helse og velferd.

«Ære» er en form for kultur som kan befordre eller forhindre helse. I mitt arbeid i sultanatet Oman i den arabiske gulf i 1970-årene, fikk jeg kjennskap til en æresideologi som satte respekt for andre i høysetet. Ære besto i å hedre andre. Følgelig var homofili akseptert, i dette meget tradisjonelle muslimske land. Avvik fra ærbarhetsnormer ble heller ikke straffet. Jenter som ikke var jomfru på bryllupsnatten, eller kvinner som skeiet ut i ekteskapet, ble akseptert ut fra ideen at det var Guds, ikke menneskers oppgave, å stille dem til regnskap. Eventuelle forsøk på selvtækt, ville blitt straffet av staten.

Ikke så i den gruppe Fadime Sahindal kom fra, et tyrkisk-kurdisk eksilmiljø

i Sverige. «Man har jo sin heder,» sa hennes far i retten, og forklarte hvordan han følte seg tvunget til å berøve datteren livet. «Det var altså den siste utveien, ellers, altså i vanlige fall, så skyter man ikke sin datter til døde, det gjør man bare ikke, så jeg har sorg hjemme, min kone gråter, mine barn gråter, det er ikke bra, så å si.»

Fadime ble 26 år. Hun ble drept i påsyn av sin mor og to yngre søstre. De traff hverandre i hemmelighet på tross av mennenes uttrykkelige forbud. Fadime var blitt utstøtt av familien og stemplet som hore. «Jeg er syk, men legen tror meg ikke!» sa Rahmi Sahindal i retten. «Hvordan kunne jeg skyte i hjel mitt eget barn hvis jeg ikke var syk?» Den psykiatriske sakkyndige derimot konkluderer: R. S. lider ikke av noen mental sykdom, men han er følelsesmessig utviklet, intellektuelt underutviklet, og reagerer naivt og primitivt.

Således karakteriseres et individ, mens det er en «kultur» som skulle stått på tiltalebenken. Rett nok fortjente Fadimes far den straff han fikk: livsvarig fengsel. Men i dette æresdrap, som i andre, står flere bak. I tilfellet Pela, en svensk-kurdisk jente som ble drept i 1999, beordret farfar, migrant i Australia, drapet, men Pelas far maktet ikke å utføre det. Så gjorde hans to brødre det. I tilfellet Sara, en svensk-kurdisk jente

som ble drept i Umeå i 1996, fikk hennes bror og fetter, 16 og 17 år, oppdraget fra fedre og onkler.

Å vurdere symptomer på psykiatrisk sykdom kan være vanskelig nok innen legens egen, kjente kultur. Å foreta en diagnose på en mann som Rahmi Sahindal, uten å legge en kulturforståelse til grunn, må føre galt av sted. Å drepe en datter, søster, eller kusine for ærens skyld, er givetvis en primitiv handling. Men den mann som utfører drapet handler logisk og rasjonelt, ifølge institusjonaliserte kulturelle skjema.

Den smertefordeling kulturen befordre, krever vår oppmerksomhet.

Unni Wikan

Kunsten å være lege ...

«Det är lika viktigt att glömma som att minnas.»

Carina Hedén/Ingrid Book

I neste nummer:

- Epilepsi og alkohol
- Keisersnitt
- Intervensjonsbronkoskopi
- Trening ved revmatoid artitt
- Guineaorm